

Teritoriálne sociálno - ekonomické štruktúrne procesy a disproporcie (aplikácia na príklade Slovenskej republiky)

PETER KUZMIŠIN
Technická univerzita v Košiciach
Ekonomická fakulta
Němcovej 32
040 01 Košice
Slovenská republika
Tel.: ++ 421 905 24 23 26
Email: peter.kuzmisin@tuke.sk

VIERA KUZMIŠINOVÁ
Vysoká škola medzinárodného
podnikania ISM Slovakia
Duchnovičovo nám. 3
080 01 Prešov
Slovenská republika
Tel.: ++ 421 918 58 59 80
Email: kuzmisinova@ismpo.sk

Abstract

In this paper we introduce bases and approaches to realization of regional policy, and assessment of regions according to hypotheses and sources of their development. We analyze territorial-structural processes and territorial social-economic inequalities. Furthermore, we build on the view, that the concept of inequality is the most fully explained as “territorial inequality of social-economic regional development”, as a state of economy, in which structure is deformed as a result of activity of various factors.

Individual approaches to identify the different sources of inequality based on the indicators and methods used to establish interregional and inter sectoral difference of regional development. The approach, we use in this paper, is based on the utilization of indicators, characterizing total degree of economic development, financial position, income levels and unemployment in the region. Moreover, it is based on the index relationship of a particular indicator.

Key words: regional development, territorially-structural processes, territorial social-economic inequalities

1 Úvod a formulácia problému

a/ Prístupy k problematike v literatúre

Metodické prístupy ku konštrukcii ukazovateľov regionálnej nerovnomernosti národného hospodárstva sú väčšinou založené na analýze a následnej aplikácii kvantitatívnych metód vo vyhodnocovaní sledovaných ukazovateľov vyčísliteľných pre jednotlivé regióny vo vymedzenom časovom období. Ilustratívne uvedieme autorov Zubaľová, Babiak (2006), ktorí rozlišujú pojem regionálna nerovnomernosť v širšom slova zmysle - ako stav jednotlivých regiónov k určitému časovému okamihu, ktoré sa vzhľadom k špecifickým podmienkam spôsobujúcim ich viac-menej autonómny vývoj môžu v sledovanom ukazovateli odlišovať a v užšom slova zmysle - ako variabilitu sledovaného ukazovateľa vyčísleného pre jednotlivé regióny k určitému časovému okamihu. Výsledkom štúdie uvedených autorov je návrh ukazovateľa regionálnej nerovnomernosti ekonomiky (KRR - koeficient rozdielnosti

regiónov), ktorý vychádza zo štatistických mier variability. Druhý prístup je spojený s využitím inštrumentária regionálnej konkurencieschopnosti, ktorú môžeme merať dvomi spôsobmi (Kuzmišin, Kuzmišinová, 2006):

1. Prvý spôsob spočíva v kvantitatívnom a kvalitatívnom popise jednotlivých súčastí konkurencieschopnosti: popis vybavenia regiónu technickou infraštruktúrou, dostupnosťou vhodných plôch alebo budov na podnikanie, kvalifikácie a mzdovej náročnosti pracovnej sily, fungovania verejnej správy a verejného sektora, bezpečnosti a kvality služieb v regióne a pod.
2. Druhý spôsob spočíva v meraní samotných dôsledkov konkurencieschopnosti, teda ekonomickej úrovne regiónu prostredníctvom súhrnných ukazovateľov v prepočte na jedného obyvateľa, napr. úroveň hrubého domáceho produktu vytvoreného v regióne, daňová výťažnosť, miera nezamestnanosti, priemerné príjmy a pod.

Hodnotenie regionálnej konkurencieschopnosti tímom autorov Centra ekonomických štúdií VŠEM Praha a Národného observatoře zamestnanosti a vzdelávání NVF vychádza z identifikácie troch jej kľúčových zložiek: ekonomickej a inovačnej výkonnosti a kvality života. Ekonomická výkonnosť je chápaná ako rámcový predpoklad i výsledok regionálnej konkurencieschopnosti. Index ekonomickej výkonnosti zahŕňa ukazovateľa HDP na obyvateľa (ekonomická úroveň), produktivity práce, miery nezamestnanosti a tvorby fixného kapitálu na obyvateľa. Súhrnná úroveň indexu je potom vyjadrená ako priemer percentil, ktoré odrážajú poradie krajov v rámci jednotlivých čiastkových ukazovateľov. Regionálna inovačná výkonnosť je vyjadrená prostredníctvom ukazovateľov výskumu a vývoja. Z hľadiska technologickej a znalostnej náročnosti je hodnotená štruktúra regionálnej pridanej hodnoty. Technologicky náročné odvetvia priemyslu a služieb sú zoskupené podľa klasifikácie OKEČ. Regióny vytvárajúce vyšší podiel svojej pridanej hodnoty v týchto odvetviach majú predpoklad pre rýchlejšiu rast HDP a dosahujú vyššej miery konkurencieschopnosti na svetových trhoch. Významným indikátorom inovačnej schopnosti, resp. predpokladom pre technologický transfer je príliv zahraničných investícií, ktoré sú nielen nositeľom technologických zmien, ale majú aj priaznivý dopad na zamestnanosť a na celkovú ekonomickú výkonnosť regiónu. Konkurencieschopnosť regiónov je hodnotená podľa čiastkových ukazovateľov ekonomickej a inovačnej výkonnosti a kvality života v relácii k priemeru celej ekonomiky. Metodika je postavená tak, že po základných geografických a demografických údajoch nasleduje vývoj a postavenie regiónov v základných ekonomických ukazovateľoch - HDP, (porovnáva to na úrovni NUTS 2 s priemernou úrovňou EÚ-27), produktivity práce, miery investičnej aktivity (tvorba hrubého fixného kapitálu a miera priamych zahraničných investícií), miery nezamestnanosti a odvetvovej štruktúry hrubej pridanej hodnoty včítane identifikácie kľúčových zamestnávateľov v regiónoch. V oblasti inovačných ukazovateľov je kladený dôraz na vytvorenie hrubej pridanej hodnoty v high-tech priemyslu a službách, podiel výdavkov na výskum a vývoj HDP a podiel počtu vysokoškolákov na pracovnej sile. Charakteristiku kraja uzatvárajú informácie o jeho postavení v oblasti kvality života, najmä z hľadisk emisií znečistenia ovzdušia, strednej dĺžky života a počtu trestných činov na obyvateľa).

b/ Hodnotenie regiónov z hľadiska predpokladov a zdrojov ich rozvoja

Východiská a prístupy k realizácii regionálnej politiky, hodnotenie regiónov z hľadiska **predpokladov a zdrojov ich rozvoja** sa dajú zhrnúť do niekoľkých skupín:

1. **Štruktúrálny - funkčný prístup.** Región sa tu vníma ako časť štátu, v tomto kontexte sa jeho rozvoj má podriaďovať celoštátnym prioritám a cieľom. Prístup "zhora -dolu" uprednostňuje záujmy hospodárskeho komplexu a bezpečnosti štátu. Záujmy regiónov a budovanie ich infraštruktúry sú až na druhom mieste. Na určitej etape vývoja sa

tento prístup dostáva do konfliktu so záujmami regiónov, najmä z hľadiska uspokojovania potrieb obyvateľov regiónu.

2. **Plánovo - regulatívny prístup.** Ide o variant uplatňovania regionálnej politiky v centrálne riadenej ekonomike. Ciele sú dané "zhora", i tu platí schéma "zhora-dole" a samoregulačný mechanizmus regiónu nie je akceptovaný. Aj v tomto prípade dochádza k nárazu na bariéry rozvoja a problémom v uspokojovaní potrieb obyvateľov regiónu.
3. **Prístup komplexného rozvoja regiónov.** Každý z regiónov je chápaný najmä ako výrobný komplex, pričom produkčné odvetvia sú doplňované pomocnými a infraštruktúrnymi odvetviami. Prvotným je odvetvová optimalizácia v regióne z hľadiska ekonomickej efektívnosti, potreby obyvateľstva sú sekundárne.
4. **Prístup konkurenčnej schopnosti.** Každý región by sa mal rozvíjať ako samo zabezpečujúci systém schopný konkurencie s analogickými systémami v rámci národnej ekonomiky i medzinárodne a takto zabezpečovať požadovanú úroveň rozvoja. Hodnotenie potenciálu regiónu sa uskutočňuje "zdola - hore", v praxi sa skôr uplatňovala schéma "regionálna úroveň - regionálna úroveň". Pozícia regiónu sa presadzuje na základe prevahy vlastného potenciálu pred inými regiónmi.
5. **Prístup stáleho (vybilancovaného, harmonického) rozvoja.** Rozvoj regiónu sa vníma ako súhrn ekonomického, sociálneho a ekologického rozvoja. Dôraz je položený na zabezpečenie požadovaných podmienok života obyvateľstva regiónu. Tento aspekt bol rozšírený o koncepciu trvalo udržateľného rozvoja po roku 1992. Schéma realizácie tohto prístupu je "zdola - dole", ktorá má zabezpečiť najvyšší komfort života obyvateľstva.
6. **Sociálne orientovaný prístup.** Dôraz je položený na zabezpečenie elementárnych potrieb existencie a slobody.
7. **Aktivizačno - nivelizačný prístup.** Je založený na idee vyrovnávania úrovne regiónov a formovanie pólov rastu, na pozadí presunu zdrojov medzi regiónmi s cieľom podpory ich rozvoja.
8. **Hranično - komunikačný prístup.** V rámci hraníc štátu sa vyčleňujú teritória, ktoré združujú niekoľko regiónov a na základe administratívneho vyčlenenia sú využívané dané prírodno-geografické a ekonomické osobitosti, existujúci potenciál pracovných síl a produkčné kapacity po línii hranično - komunikačných koridorov. Prihraničná poloha je vnímaná pritom ako osobitný zdroj rozvoja.
9. **Ekologický prístup.** Región je považovaný za organickú súčasť okolia (prírodného a sociálneho) a jeho rozvoj je možný len v rámci koexistencie človeka s týmto okolím/prostredím.
10. **Integrovaný prístup.** Jednotlivé prístupy sú previazané navzájom a skutočný vývoj je závislý od toho, aké sú priority v danej etape rozvoja a tie sú premietnuté do administratívno - právnych noriem, ktoré regulujú chod štátu. V súvislosti s tým sú zavedené nové pojmy, najmä: *zóna vplyvu centra, zóna vplyvu regiónu, medziregionálna prihraničná zóna, krížová zóna, intervenčný bod.*

Cieľom štúdie je v uvádzaných súvislostiach na základe jednotlivých prístupov k identifikácii disproporcií a odlišnosti podľa používaných ukazovateľov a metód na stanovenie medziregionálnych a medziodvetvových disproporcií rozvoja regiónov aplikovať metodiku založenú na využití ukazovateľov, ktoré charakterizujú celkovú úroveň ekonomického rozvoja, finančnú pozíciu, úroveň príjmov, zamestnanosť obyvateľstva a priamych zahraničných investícií (PZI) v regióne na základe vyčíslenia strednej hodnoty disproporcií regiónov SR.

2 Teritoriálno - štruktúrne procesy

Ide o sociálno-ekonomické procesy, v rámci realizácie ktorých dochádza ku zmene teritoriálnej štruktúry ekonomiky štátu, regiónu, obcí. Sú spravidla rôznostranné. Príkladmi sú také protikladné teritoriálno-štruktúrne procesy ako diferenciacia - nivelizácia, koncentrácia-dekoncentrácia, sťahovanie - difúzia, aglomerácia - deaglomerácia, polarizácia - vyrovnávanie. V pozadí teritoriálno - štruktúrnych procesov je pôsobenie spoločensko - politických, sociálno - ekonomických a ekologických procesov, ktoré prebiehajú medzi regionálnymi spoločenskými systémami sformovanými v ich administratívnych hraniciach a spôsobujú zmeny proporcií medzi nimi. Tieto procesy môžeme rozoberať zo štyroch hľadísk:

1. Politické teritoriálno - štruktúrne procesy znamenajú:

a/ vzťahy, ktoré sa formujú medzi triedami, národmi, vrstvami obyvateľstva, sociálnymi skupinami v úsilí o moc vnútri regionálnych spoločenských systémov i medzi nimi,

b/ vzťahy medzi politickými stranami, ktoré vznikajú v súperení o moc na medziregionálnej i vnútroregionálnej úrovni,

c/ vzťahy, ktoré vznikajú medzi vládnymi štruktúrami národnej, regionálnej a lokálnej úrovne.

2. Ekonomické teritoriálno - štruktúrne procesy sú spravidla predmetom záujmu v niekoľkých rovinách:

a/ zmeny ekonomických proporcií na regionálnej úrovni ako dôsledok politických teritoriálno - štruktúrnych procesov,

b/ dynamika zmien základných makroekonomických ukazovateľov na úrovni regiónov ako dôsledok ekonomických a ďalších teritoriálno - štruktúrnych procesov,

c/ zmeny dôchodkov obyvateľstva ako dôsledok ekonomických a ďalších teritoriálno - štruktúrnych procesov.

3. Sociálne teritoriálno - štruktúrne procesy sú vnímané v podsystemoch:

a/ demografické teritoriálno - štruktúrne procesy,

b/ sociálno - ekonomické (spoločenské) teritoriálno - štruktúrne procesy (sociálne zabezpečenie),

c/ teritoriálno - štruktúrne procesy, spojené s rozvojom sociálnej sféry.

4. Ekologické teritoriálno - štruktúrne procesy. Zahrnujú najmä kvalitu ovzdušia, hlavne v mestských aglomeráciách, množstvo emisií zhoršujúcich situáciu v životnom prostredí a podporujúcich skleníkový efekt, dostatok kvalitnej pitnej vody pre obyvateľstvo i ekonomiku, systémy vodohospodárskej infraštruktúry, kvalitu povrchových i podzemných vôd, problém ohrozenia znečistenia zdrojov vody, riziká kontaminovaného prostredia, využiteľnosť vodných nádrží a protipovodňovú ochranu.

3 Teritoriálne sociálno - ekonomické štruktúrne procesy a disproporcie

V procese ekonomického rozvoja je typickým cyklický vývoj, preto v istých časových intervaloch pod vplyvom tých alebo iných dynamických faktorov sa narúša proporcionálna štruktúra NH, v dôsledku čoho vznikajú alebo sa prehĺbujú spoločensko - politické, sociálno - ekonomické, ekologické, štruktúrne a priestorové (teritoriálne) disproporcie. Nerovnomernosť rozvoja, najmä javu priestorovej disproporcie, je charakteristickou črtou v podstate každej ekonomiky. V obsahu pojmu disproporcie je najmä narušenie nevyhnutných vzájomných vzťahov v rozvoji jednotlivých článkov podnikov, teritoriálnych, odvetvových,

hospodárskych komplexov (na úrovni národnej alebo svetovej ekonomiky). Príkladom sú disproporcie v rozvoji civilných a vojenských odvetví, produkcii vecného kapitálu a spotrebných predmetov, výroby a spotreby a pod., v dôsledku čoho sa narúša normálny priebeh ekonomických procesov. Rozlišujú sa *čiastkové disproporcie* (majú spravidla dočasný, lokálny charakter) a *všeobecné disproporcie* (sú späté s poruchami reprodukčného procesu ako celku; majú spravidla dlhodobé trvanie). Formy ich prejavu sú rôzne: nedostatok ponuky alebo dopytu po tovaroch alebo službách, valutovo - finančné krízy, ekonomické krízy v krajine ako celku a pod. Disproporcie v priebehu reprodukčného procesu ovplyvňujú ekonomickú efektívnosť regiónu. Požiadavkou prvoradej dôležitosti je ich všestranná identifikácia, objavenie príčin, podmienok a faktorov vzniku, klasifikácia, početnosť a rozpracovanie mechanizmu ich priebehu a odstránenia.

V terminológii problému "narušenie nevyhnutných vzájomných vzťahov", resp. "nerovnomernosť sociálno - ekonomického rozvoja regiónu" t. j. **disproporcia** sa používajú rôzne ďalšie pojmy, najmä: diferenciácia, asymetria, nerovnosť, nerovnomernosť, regionálna polarizácia, regionálne odlišnosti. Podstatné je však definovanie aspektov a hľadanie univerzálneho pojmu na označenie "teritoriálnej nerovnosti sociálno - ekonomického rozvoja regiónu".

Na pozadí problému možno identifikovať najmä tieto prístupy:

- **regionálna diferenciácia:** na základe ekonomických ukazovateľov rozdelenie jednotlivých regiónov alebo ich zoskupovanie do určitých skupín.
- **regionálna asymetria:** absencia symetrie v úrovni rozvoja regiónov, čo sa prejavuje v ich nesúmernosti, napr. vo vzťahu k centru alebo osi symetrie.
- **regionálne disproporcie:** vzájomný vzťah medzi úrovňou rozvoja regiónov, ktorú poukazujú na kvalitatívne odlišnosti.
- **regionálne nerovnosti:** jednotlivé regióny nezodpovedajú požadovanej, predpokladanej úrovni.
- **regionálna polarizácia:** odlišnosti v úrovni rozvoja regiónov, ktoré sú sčasti spojené so samotnými osobitosťami fungovania samotných regiónov a so stupňom realizácie princípov regionálnej ekonomiky.

V štúdií vychádzame z názoru, že pojem disproporcia najúplnejšie vyjadruje poňatie "teritoriálna nerovnosť sociálno - ekonomického rozvoja regiónov", ako stav ekonomiky, ktorej štruktúra je deformovaná v dôsledku pôsobenia viacerých faktorov. Výskum rôznych disproporcií je spojený s identifikáciou príčin ich vzniku, vplyvu na rozvoj odvetvia, regiónu alebo NH. V tejto súvislosti v literatúre sa najčastejšie používa členenie činiteľov disproporcií a formy ich prejavu na objektívne a subjektívne (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Klasifikácia disproporcií a formy ich prejavu

Charakter prejavu	Skupina činiteľov	Druh disproporcie
<i>Objektívny</i>	Nerovnomernosť sociálno-ekonomického rozvoja regiónov Diferenciácia deľby kapitálu do odvetví Teritoriálne odlišnosti vybavenosti prírodnými a pracovnými zdrojmi, prírodno-klimatické osobitosti Cyklické výkyvy, zmeny vo vzájomnom vzťahu dopytu a ponuky	Medziregionálna Medziodvetvová Teritoriálne sociálno-ekonomické disporporcie Všeobecné ekonomické disporporcie
<i>Subjektívny</i>	Omyly v stratégii a taktike reforiem a sociálno - ekonomických prepočtoch v ekonomickej politike na rôznych úrovniach hierarchického systému riadenia (národohospodárskej, regionálnej, odvetvovej)	Medziregionálna Medziodvetvová Teritoriálne sociálno-ekonomické disporporcie Všeobecné ekonomické disporporcie

Zdroj: vlastné spracovanie

Subjektívne faktory vzniku disproporcií možno regulovať, resp. odstrániť pomerne jednoducho, u objektívnych faktorov možno znížiť ich vplyv len zmenou podmienok fungovania ekonomického systému, či podsystemov (politického, ekonomického, kultúrneho). Ich úplné odstránenie je v podstate nemožné.

Za pozornosť stojí zmienka o **objektívnych faktoroch**, ktoré spôsobujú prehĺbovanie medziregionálnych odlišností.

Ide najmä o:

- odlišnosti medzi regiónmi v závislosti od prírodných zdrojov a ľudského potenciálu ako aj z hľadiska osobitostí historického a ekonomického rozvoja,
- osobitosti štruktúry a špecializácie regionálnych hospodárskych komplexov,
- dominanciu odvetvového princípu riadenia sociálno - ekonomických procesov nad teritoriálnym,
- absenciu zodpovedajúcej regionálnej politiky štátu.

Zníženie existujúcich disproporcií je spojené spravidla s dvomi metódami:

- Regulačná eliminácia disproporcií** regionálneho rozvoja s akceptovaním určitých medziregionálnych rozdielov do určitej úrovne, ktorá neprekročí možný vznik anomálnych "bodov napätia", ktoré by mohli ohroziť normálne fungovanie ekonomiky. Známe Paretovo optimum by tu mohlo byť využiteľné ako zlatá stredná cesta alebo hraničná kritická úroveň disproporcií.
- Disproporcía ako stimul rozvoja.** Vznik akejkoľvek regionálnej disproporcie je chápaný ako stimul rozvoja zaostávajúcich regiónov. Tento prístup odráža teritoriálny aspekt inovačného rozvoja: v určitých centrách sa sústreďujú pokrokové technológie, ktoré využívajú nové zdroje, najmä ľudský kapitál. Takým spôsobom vznikajú "póly rastu" alebo "body rastu", z ktorých sa rozširujú efektívne inovácie, čo vedie k zníženiu rozdielov v regiónoch.

4 Materiál a metódy

a/ Identifikácia regionálnych disproporcií

Jednotlivé prístupy k identifikácii disproporcií sa odlišujú v závislosti od používaných ukazovateľov a metód na stanovenie medziregionálnych a medziodvetvových disproporcie rozvoja regiónov.

Prístup, ktorý používame v tejto štúdii, je založený na využití ukazovateľov, ktoré charakterizujú celkovú úroveň ekonomického rozvoja, finančnú pozíciu, úroveň príjmov a zamestnanosť obyvateľstva, prílev PZI v regióne a je založený na vzťahu maxima a minima ukazovateľa, pričom jeho konštrukcia je:

$$R_j = \max Pr_j / \min P_{ij},$$

kde: R_j - veľkosť disproporcie podľa j - ukazovateľa
 $\max Pr_j$ - maximálna hodnota j -ukazovateľa v r -regióne
 $\min P_{ij}$ - minimálna hodnota j -ukazovateľa v i -regióne (okrem nulovej hodnoty).

Uvádzaný prístup možno doplniť o vzťah, ktorý vyjadruje strednú hodnotu ukazovateľa pre región (P_{jmed}):

$$R_{jmed} = (\max Pr_j - \min P_{ij})/P_{jmed}$$

kde: R_{jmed} - stredná hodnota disproporcií podľa j - ukazovateľa
 $\max Pr_j$ - maximálna hodnota j - ukazovateľa v r - regióne,
 $\min Pr_j$ - minimálna hodnota j - ukazovateľa v i - regióne,
 P_{jmed} - priemer za všetky regióny j - ukazovateľa a i - regióne.

V tabuľkách 2 - 5 identifikujeme prostredníctvom ukazovateľa strednej hodnoty R_{jmed} medziregionálne disproporcie rozvoja v SR v rokoch 2002 - 2006.

Tabuľka 2 Medziregionálne disproporcie SR rok 2002

rok 2002	Max Pr	Min Pj	Rj		Pjmed	Rjmed
región SR	BSK	PSK		SR spolu		
HDP /región v mil. Sk/ 2001 v mil. Sk	279 854	101 366	2,8	1 111 484	117456	1,52
HPH /región v mil. Sk/2001v mil. Sk	251 467	91 084	2,8	998 743	105542,5	1,52
tržby v priemys. v mil. Sk	452 343	64 023	7,1	1 150 039	101917,5	3,81
priem. mesač. mzda	17 626	10 802	1,6	13 511	12116	0,56
zamestnanosť/ počet	345 169	211 944	1,6	1 842 159	215158	0,62
nezamestnanosť/počet	28 700	73 300	2,6	486 900	65550	0,68
PZI v mil. SK	x	x	x	x	x	x

Prameň: vlastné spracovanie podľa <http://www.statistics.sk/webdata/ksúreg> a <http://sario.sk/prilev-a-odlev-pzi>

Tabuľka 3 Medziregionálne disproporcie rok 2003

rok 2003	Max Pr	Min Pj	Rj		Pjmed	Rjmed
región SR	BSK	PSK		SR spolu		
HDP /región v mil. Sk	304 156	108 561	2,8	1 212 665	128570,0	1,52
HPH /región v mil. Sk	274 691	98 044	2,8	1 095 183	116114,0	1,52
tržby v priemys. v mil. Sk	565 882	72 217	7,8	1 339 075	120879,5	4,08
priem. mesač. mzda	18 877	11 385	1,7	14 365	12667,5	0,59
zamestnanosť/ počet	346 979	218 634	1,6	1 854 333	216979,5	0,59
nezamestnanosť/počet	22 800	74 100	3,3	459 200	65600	0,78
PZI v mil. SK	245 040	6 003	40,8	348 396	13024,5	18,35

Prameň: vlastné spracovanie podľa <http://www.statistics.sk/webdata/ksureg> a <http://sario.sk/prilev-a-odlev-pzi>

Tabuľka 4 Medziregionálne disproporcie rok 2004

rok 2004	Max Pr	Min Pj	Rj		Pjmed	Rjmed
región SR	BSK	PSK		SR spolu		
HDP /región v mil. Sk	344 647	121 578	2,8	1 355 262	142479,5	1,57
HPH /región v mil. Sk	307 878	108 607	2,8	1 210 674	127274	1,57
tržby v priemys. v mil. Sk	596 599	68 344	8,7	1 465 828	139365,5	3,79
priem. mesač. mzda	21 016	12 535	1,7	15 825	13918,5	0,61
zamestnanosť/ počet	346 699	211 867	1,6	1 803 194	212746,5	0,63
nezamestnanosť/počet	27 000	85 400	3,2	480 700	64450	0,91
PZI v mil. SK	259 925	6 386	40,7	372 595	12206	20,77

Prameň: vlastné spracovanie podľa <http://www.statistics.sk/webdata/ksureg> a <http://sario.sk/prilev-a-odlev-pzi>

Tabuľka 5 Medziregionálne disproporcie SR rok 2005

rok 2005	Max Pr	Min Pj	Rj		Pjmed	Rjmed
región SR	BSK	PSK		SR spolu		
HDP /región v mil. Sk	x	x	x	1 439 800	x	x
HPH /región v mil. Sk	x	x	x	x	x	x
tržby v priemys. v mil. Sk	611 170	73 647	8,3	1 597 650	156161,5	3,44
priem. mesač. mzda	23 212	13 185	1,8	17 274	15146,5	0,66
zamestnanosť/ počet	373 500	229 300	1,6	2 216 200	276 100	0,52
nezamestnanosť/počet	17 100	80 100	4,7	427 500	55850	1,13
PZI v mil. SK	279 802	7 086	39,5	417 020	22377,5	12,19

Prameň: vlastné spracovanie podľa <http://www.statistics.sk/webdata/ksureg> a <http://sario.sk/prilev-a-odlev-pzi>

Tabuľka 6 Medziregionálne disproporcie SR rok 2006

rok 2006	Max Pr	Min Pj	Rj		Pjmed	Rjmed
región SR	BSK	PSK		SR spolu		
HDP /región v mil. Sk/ 2004 v mil. Sk	x	x	x	1 636 300	x	x
HPH /región v mil. Sk/2004v mil. Sk	x	x	x		x	x
tržby v priemys. v mil. Sk	723 032	82 048	8,8	1 850 910	167 245	3,80
priem. mesač. mzda	24 860	14 087	1,8	18 761	16410	0,66
zamestnanosť/ počet	399 985	249 303	1,6	2 148 182	253207	0,59
nezamestnanosť/počet	14 400	68 000	4,7	273 437	42250	1,27
PZI v mil. SK	318 931	7 850	40,6	475 934	24704	12,6

Minimálne hodnoty všetkých ukazovateľov za roky 2002 - 2006 sú hodnoty za Prešovský samosprávny kraj a všetky maximálne hodnoty sú za Bratislavský samosprávny kraj. Najväčšie medziregionálne rozdiely v SR sú v priamych zahraničných investíciách (PZI),

ktoré dosahujú pri pomerovaní minimálnej hodnoty (Prešovský samosprávny kraj) a maximálnej hodnoty (Bratislavský samosprávny kraj) až 40 násobok.

Vývoj medziregionálnych rozdielov prostredníctvom ukazovateľa strednej hodnoty Rjmed SR za roky 2002 - 2006 prezentuje tabuľka 7.

Tabuľka 7 Vývoj medziregionálnych disproporcií SR v rokoch 2002 - 2006

Rjmed	2002	2003	2004	2005	2006	medzireg. dispropor.
HDP /región v mil. Sk/ 2001 v mil. Sk	1,52	1,52	1,57	x	x	rastie
HPH /región v mil. Sk/2001v mil. Sk	1,52	1,52	1,57	x	x	rastie
tržby v priemys. v mil. Sk	3,81	4,08	3,79	3,44	4	rastie
priem. mesač. mzda	0,56	0,59	0,61	0,66	0,66	rastie
zamestnanosť/ počet	0,62	0,59	0,63	0,52	0,59	kolíše
nezamestnanosť/počet	0,68	0,78	0,91	1,13	1,27	rastie
PZI v mil. SK	x	18,35	20,77	12,19	12,6	rastie/klesá

Prameň: vlastné spracovanie podľa <http://www.statistics.sk/webdata/ksúreg> a <http://sario.sk/prilev-a-odlev-pzi>

5 Záver

Kohézna politika EÚ sa bude v programovacom období 2007 - 2013 uskutočňovať prostredníctvom poskytovania finančných prostriedkov na tri hlavné ciele: Konvergenciu, Regionálnu konkurencieschopnosť a zamestnanosť a Európsku územnú spoluprácu. V rámci cieľa Regionálna konkurencieschopnosť ide o posilnenie konkurencieschopnosti a atraktivity regiónov cestou predvídania hospodárskych a sociálnych zmien a podpory inovácií, spoločnosti založenej na vedomostiach, podnikateľského prostredia, ochrany životného prostredia a prevencie pred rizikami, podporou adaptability pracovníkov a podnikov, rozvoj trhu práce, orientovaných na sociálne začleňovanie. V štruktúre Operačných programov je významný Regionálny operačný program (ROP), ktorého hlavným cieľom je zvýšenie dostupnosti a kvality občianskej infraštruktúry a vybavenosti v regiónoch. Na základe výsledkov regionálnych analýz, identifikácie kľúčových disparít a hlavných faktorov rozvoja sa prioritné osi ROP budú orientovať na jednotlivé oblasti budovania dostupnej a kvalitnej občianskej a verejnej infraštruktúry miest a obcí. ROP by mohol významným spôsobom prispieť k stimulácii vnútorných zdrojov regiónov na rozvoj nadväzujúcich podnikateľských aktivít a mal by tak zvýšiť atraktivitu regiónov pre PZI.

Regionálna konkurencieschopnosť je v úzkej súvislosti s odvetvovou konkurencieschopnosťou. K pilierom slovenskej ekonomiky patria stredne technologicky náročné odvetvia s dlhou tradíciou, najmä výroba dopravných prostriedkov a strojársky priemysel. Vyznačuje sa vysokou mierou exportnej výkonnosti a súčasne menšou importnou náročnosťou, čo má priaznivé dopady na saldo obchodnej bilancie. Najmä vplyv automobilového priemyslu je výrazný na ďalšie odvetvia v ekonomike prostredníctvom dodávateľsko - odberateľských vzťahov. Textilný a odevný priemysel prežívajú útlm, najmä v dôsledku konkurencie lacnejších ázijských dovozov. Z hľadiska regionálnej konkurencieschopnosti priemyselne založené regióny majú problémy s konkurencieschopnosťou v dôsledku posilňovania koruny a rastúcich mzdových nákladov, pričom väčšina zahraničných investícií smerovala práve do odvetví dlhodobo ohrozených cenovou konkurenciou s krajín s nízkymi výrobnými nákladmi. Kraje, ktoré dnes významne ťažia s priemyselnej konjunktúry sa kvôli zníženiu konkurencieschopnosti môžu v budúcnosti stretnúť so štruktúrnymi problémami. Problémy možno očakávať aj s rastúceho nedostatku kvalifikovaných pracovných síl a zaplnenia atraktívnych priemyselných zón, napr. Bratislavský, Trenčiansky, Žilinský kraj. Nedostatok pracovných síl môže byť sčasti kompenzovaný väčšou mobilitou obyvateľstva pod tlakom reformy sociálneho systému a príchodom cudzincov. Pokračujúci rast zahraničného dopytu,

záujem zahraničných investorov, výhodná geografická poloha a dostatok pracovných síl spolu s riešením úlohy rozvoja dopravnej infraštruktúry môžu predstavovať impulz pre rozvoj v minulosti štrukturálne postihnutých regiónov. V súvislosti so vstupom do Schengenského priestoru možno očakávať zvýšenie mobility osôb v prihraničných oblastiach. Tu vzniká možnosť spojenia uvedených regiónov s metropolou v zahraničí. Okrem využitia štrukturálnych fondov sa treba sústrediť aj na disparity medzi mestskými centrami a vidiekom. Osobitnú pozornosť treba venovať kvalite podnikateľského prostredia z hľadiska jeho vplyvu na konkurencieschopnosť. Analýza Podnikateľskej aliancie Slovenska i odporúčania Svetovej banky v tejto oblasti ukazujú oblasti, v ktorých sú rezervy a príležitosti na zlepšenie.

Štúdia bola spracovaná v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/3829/06 Konkurencieschopnosť Prešovského samosprávneho kraja - východiská a prístupy k revitalizácii regiónu.

LITERATÚRA

- [1] DOLIŠNIJ, M. I.: *Rehionalna politika na rubeži XX-XXI stoliť*. Kyjiv: Naukova dumka, 2006. ISBN 966 - 00 - 0586 - 5
- [2] *Integrovaná štúdia podmienok ďalšieho rozvoja regiónu Slovensko - Východ*. Košice: Karpatský rozvojový inštitút, 2006. ISBN 80 - 969559 - 5 - 0
- [3] KUZMIŠIN, P. - KUZMIŠINOVÁ, V.: *Analýza úrovne konkurencieschopnosti Prešovského samosprávneho kraja v kontexte kvality podnikateľského prostredia*. In: Verejná správa a regionálny rozvoj. Bratislava: Merkury, 2006. ISSN 1337 - 2955
- [4] KADERÁBKOVÁ, A. a kol.: *Metodologické hodnotení národnej konkurencieschopnosti*. Praha: CES, 2005, ISSN 1801-2728
- [5] KUZMIŠIN, P. - TEJ, J. - KUZMIŠINOVÁ, V.: *Konkurencieschopnosť a regionálne aspekty rozvoja I*. Zborník štúdií. Prešov: Prešovská univerzita, 2006. ISBN 80-8068-555-X
- [6] LUKÁČOVÁ, A.: *Teoretické východiská konkurencieschopnosti*. In: KUZMIŠIN, P. - TEJ, J. - KUZMIŠINOVÁ, V.: *Konkurencieschopnosť a regionálne aspekty rozvoja I*. Zborník štúdií. Prešov: Prešovská univerzita, 2006. ISBN 80 - 8068 - 555 - X
- [7] PALAŠČÁKOVÁ, D.: *Rozvoj ľudských zdrojov ako nástroj zabezpečenia kvality v segmente manažmentu organizácie*. In: KUZMIŠIN, P. - TEJ, J. - KUZMIŠINOVÁ, V.: *Konkurencieschopnosť a regionálne aspekty rozvoja I*. Zborník štúdií. Prešov: Prešovská univerzita, 2006. ISBN 80 - 8068 - 555 - X
- [8] *Prostorový rozvoj a plánovanie jako spoločné téma regionálnej politiky, územného plánovania a evropskej integrácie*. Sborník ze semináře. Praha: Ministerstvo pri miestnej rozvoj, 2006. ISBN 80 - 239 - 8174 - 9
- [9] TEJ, J.: *Teoretické aspekty regionálneho rozvoja v kontexte ich vzťahu k regionálnej konkurencieschopnosti*. In: KUZMIŠIN, P. - TEJ, J. - KUZMIŠINOVÁ, V.: *Konkurencieschopnosť a regionálne aspekty rozvoja I*. Zborník štúdií. Prešov: Prešovská univerzita, 2006. ISBN 80 - 8068 - 555 - X
- [10] ZUBAĽOVÁ, A. - BABIAK, M.: *Metodologické možnosti kvantifikácie regionálnych rozdielov v národnom hospodárstve*. In: Verejná správa a regionálny rozvoj. Bratislava: Merkury, 2006. ISSN 1337 - 2955

Elektronické zdroje:

<http://www.statistics.sk/webdata/ksúreg> roky 2002 - 2005

<http://sario.sk/prilev-a-odlev-pzi>